KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 19.12.2024 r.
COM(2024) 593 final

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

Ósme sprawozdanie roczne w sprawie Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji

Spis treści

1. Wprowadzenie 1
1.1. Turcja a kryzys uchodźczy 1
1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu 3
2. Funkcjonowanie instrumentu 4
3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania 4
4. Wdrażanie instrumentu 6
5. Monitorowanie, ocena i audyt 14
6. Komunikacja i eksponowanie działań 15
7. Wnioski i dalsze działania 16

1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 8 ust. 1 decyzji Komisji z dnia 24 listopada 2015 r.[1] w sprawie koordynacji działań Unii i państw członkowskich przy użyciu mechanizmu koordynacji („decyzja") Komisja ma obowiązek systematycznie informować Parlament Europejski i Radę o wdrażaniu Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji („instrument"). Zgodnie z art. 8 ust. 2 decyzji Komisja jest zobowiązana do składania Parlamentowi Europejskiemu i Radzie dorocznych sprawozdań z wdrażania instrumentu. Pierwsze takie sprawozdanie zostało opublikowane w marcu 2017 r.[2]. Wszystkie sprawozdania roczne można znaleźć na stronie internetowej Instrumentu Pomocy dla Uchodźców. Data graniczna niniejszego sprawozdania przypada na luty 2024 r.

1.1. Turcja a kryzys uchodźczy

Ze względu na swoje położenie geograficzne Turcja jest ważnym krajem przyjmującym i tranzytowym dla uchodźców i migrantów. Według danych dostarczonych przez rząd turecki w styczniu 2024 r. w kraju tym przebywało 3 199 927 Syryjczyków objętych tymczasową ochroną oraz ponad 300 000 zarejestrowanych uchodźców i osób ubiegających się o azyl, pochodzących głównie z Afganistanu, Iraku, Iranu i Somalii[3,4]. Skala tego zjawiska ma duży wpływ na społeczności przyjmujące. Przedłużająca się obecność syryjskich uchodźców w Turcji i rosnąca liczba osób o nieuregulowanym statusie przybywających z Afganistanu do Turcji stanowi coraz większe wyzwanie dla spójności społecznej między uchodźcami, migrantami i społecznościami przyjmującymi. Jednocześnie nadal dochodzi do napięć wzdłuż granicy turecko-irańskiej.

Turcja w dalszym ciągu podejmuje bardzo istotne działania związane z przyjmowaniem i zaspokajaniem potrzeb uchodźców i migrantów oraz potwierdza swoje zaangażowanie w realizację oświadczenia UE–Turcja z dnia 18 marca 2016 r.[5] („oświadczenie"). W 2023 r. oświadczenie wciąż przynosiło konkretne pozytywne efekty. Wzrosła jednak liczba osób przybywających nielegalnie do Grecji, zwłaszcza drogą morską – choć liczba ta nadal była niższa niż przed wydaniem oświadczenia – znacznie spadła natomiast liczba osób przybywających do Włoch i na kontrolowane przez rząd terytorium Cypru[6].

---

[1] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z dnia 24.11.2015 w sprawie koordynacji działań Unii i państw członkowskich przy użyciu mechanizmu koordynacji – Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji, zmieniona decyzją Komisji C(2016) 855 z 10.2.2016.

[2] 9dc8736f-c734-48be-8678-aca919a6a1bf_en (europa.eu).

[3] https://en.goc.gov.tr/irregular-migration.

[4] Jedna ze specyficznych cech systemu azylowego w Turcji wiąże się z faktem, że kraj ten podpisał Protokół nowojorski z 1967 r. do konwencji genewskiej z 1951 r. z zastrzeżeniem. W związku z tym zdecydowana większość uchodźców w Turcji nie może występować o pełnoprawny status uchodźcy, a jedynie o status „warunkowy", który, o ile zostanie przyznany, ogranicza pobyt w kraju do momentu, kiedy uchodźca o uznanym statusie zostanie „przesiedlony do kraju trzeciego".

[5] https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/.

[6] W okresie od stycznia do października 2023 r. do UE przybyło z Turcji 39 619 migrantów o nieuregulowanym statusie, w porównaniu z 34 459 osami, które przybyły w tym samym okresie w 2022 r., co stanowi wzrost

Kontynuowano wdrażanie przewidzianego w oświadczeniu systemu przesiedleń „jeden za jednego". W okresie od kwietnia 2016 r. do stycznia 2024 r. z Turcji do UE przesiedlono 41 000 syryjskich uchodźców. Od 2016 r. na podstawie oświadczenia z wysp greckich do Turcji odesłano 2 140 migrantów. Jako że władze tureckie nie odwołały swojej decyzji z marca 2020 r. o zawieszeniu operacji powrotowych przewidzianych w oświadczeniu z powodu pandemii COVID-19, od tamtej pory nie przeprowadzono żadnych operacji powrotowych pomimo wielokrotnych wniosków ze strony Komisji Europejskiej i władz greckich.

Na posiedzeniu w październiku 2020 r. Rada Europejska zgodziła się na uruchomienie pozytywnej agendy UE–Turcja. Określono cztery obszary priorytetowe: i) poprawa funkcjonowania unii celnej oraz wznowienie dyskusji w sprawie jej modernizacji; (ii) migracja i wsparcie dla uchodźców; iii) dialogi wysokiego szczebla; (iv) kontakty międzyludzkie i mobilność. Rada Europejska na posiedzeniu w czerwcu 2021 r. potwierdziła gotowość UE do zaangażowania się wraz z Turcją w stopniowy, proporcjonalny i odwracalny sposób w działania mające na celu zacieśnienie współpracy w wielu obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, przy zachowaniu ustalonych warunków określonych w marcu 2021 r. i we wcześniejszych konkluzjach Rady Europejskiej. W odpowiedzi na apel Rady Europejskiej wystosowany na posiedzeniu w dniach 29–30 czerwca 2023 r. do Wysokiego Przedstawiciela i Komisji o przedłożenie sprawozdania na temat aktualnej sytuacji w stosunkach UE–Turcja 29 listopada 2023 r. opublikowano wspólny komunikat. Przedstawiono w nim kilka propozycji ożywienia stosunków dwustronnych, w tym w obszarze zarządzania migracjami oraz wsparcia finansowego dla uchodźców i społeczności przyjmujących. W październiku 2021 r. w Ankarze odbył się dialog wysokiego szczebla UE–Turcja dotyczący migracji i bezpieczeństwa, a kolejny – w listopadzie 2023 r. w Brukseli. 18 października 2023 r. Komisja Europejska przedstawiła plan działania dotyczący szlaku wschodniośródziemnomorskiego[7] zgodnie z wytycznymi Rady Europejskiej, koncentrując się na poprawie zarządzania migracją we współpracy z kluczowymi krajami pochodzenia i tranzytu, w tym Turcją.

Trzęsienia ziemi w Turcji i Syrii – luty 2023 r.

6 lutego Turcję dotknęły najsilniejsze od ponad stu lat trzęsienia ziemi w regionie, w wyniku których zginęło bądź zostało rannych bardzo wiele osób i które spowodowały ogromne zniszczenia materialne. Unia Europejska szybko zapewniła wsparcie po trzęsieniach ziemi i 20 marca zorganizowała w Brukseli konferencję darczyńców, aby pozyskać od wspólnoty międzynarodowej fundusze na wsparcie mieszkańców Turcji i Syrii dzięki wartym 7 mld EUR deklaracjom, w tym na rzecz 1,7 mln uchodźców na obszarach dotkniętych trzęsieniami ziemi. Na podstawie deklaracji UE dotyczącej trzęsienia ziemi Komisja przyjęła

o 15 %. Na szlaku morskim do Włoch odnotowano istotny spadek (o 63 %). W 2023 r. liczba osób o nieuregulowanym statusie przybywających drogą morską do Grecji wzrosła jednak łącznie ponad trzykrotnie (210 %) w porównaniu z 2022 r. Liczba osób przybywających do Grecji drogą lądową również wzrosła – o 7 %. Jednocześnie liczba osób przybywających na Cypr i przekraczających zieloną linię spadła o 42 % w okresie od stycznia do września 2023 r. w porównaniu z tym samym okresem w 2022 r.

[7] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6014

w dniu 20 grudnia 2023 r. dwie decyzje w sprawie finansowania, uruchamiając łącznie 355,6 mln EUR z przydziału 3 mld EUR na dodatkową pomoc dla uchodźców uzgodnioną na lata 2021–2023 (zob. ramka poniżej).

Celem pierwszego środka, o wartości 115,6 mln EUR, jest wzmocnienie infrastruktury zdrowotnej i edukacyjnej z myślą o poprawie ich dostępności dla uchodźców i społeczności przyjmujących dotkniętych trzęsieniami ziemi. Zadanie to zostanie zrealizowane poprzez budowę co najmniej 20 placówek edukacyjnych i 20 ośrodków podstawowej opieki zdrowotnej. Celem drugiego środka, o wartości 240 mln EUR, jest zwiększenie wsparcia społeczno-gospodarczego, promowanie spójności społecznej i wspieranie rozwoju infrastruktury w Turcji.

1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu

W odpowiedzi na wezwanie państw członkowskich UE do udostępnienia znacznej ilości dodatkowych środków na wsparcie dla uchodźców w Turcji Komisja ustanowiła Instrument Pomocy dla Uchodźców w Turcji w drodze decyzji z dnia 24 listopada 2015 r., zmienionej 10 lutego 2016 r.[8] oraz 14 marca i 24 lipca 2018 r. Instrument ten stanowi mechanizm koordynacji uruchamiania zasobów udostępnionych w ramach budżetu UE i dodatkowych wkładów od państw członkowskich włączonych do budżetu UE jako zewnętrzne dochody przeznaczone na określony cel. Państwa członkowskie podjęły polityczne zobowiązanie do wpłacenia wkładów krajowych w ramach wspólnego porozumienia między państwami członkowskimi UE a Komisją Europejską, przyjętego w dniu 3 lutego 2016 r. i zaktualizowanego po uzgodnieniu drugiej transzy instrumentu[9]. Wspólne porozumienie ustanawia również warunki udzielania wsparcia.

18 marca 2016 r. szefowie państw i rządów UE oraz Turcji potwierdzili swoje zobowiązanie do realizacji wspólnego planu działania i uzgodnili dalsze działania mające na celu pogłębienie stosunków między Turcją a UE oraz rozwiązanie kryzysu migracyjnego[10]. Turcja i UE uznały, że potrzebne są dalsze szybkie i zdecydowane działania. Dokładniej rzecz biorąc, w oświadczeniu UE–Turcja wezwano do wyeliminowania nieuregulowanej migracji z Turcji do UE przez zakłócenie modelu działalności przemytników oraz zaoferowanie migrantom alternatywy, która nie wiąże się z narażaniem życia, oraz do przyspieszenia procesu wdrażania instrumentu.

W ramach pierwszej transzy instrumentu (2016–2017) przyznano łącznie 3 mld EUR[11], zaś dodatkowa kwota 3 mld EUR została udostępniona w ramach drugiej transzy (2018–2019), co daje łączną kwotę 6 mld EUR. Po posiedzeniu Komisja niezwłocznie przeszła do udzielania

[8] https://home-affairs.ec.europa.eu/news/eu-action-plan-eastern-mediterranean-migration-2023-10-18_pl.
[9] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11329-2018-INIT/en/pdf.
[10] https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/.
[11] Wspomniana kwota 3 mld EUR została udostępniona dodatkowo do kwoty 345 mln EUR przyznanej Turcji przez Komisję w odpowiedzi na syryjski kryzys uchodźczy jeszcze przed rozpoczęciem wdrażania tego instrumentu i miała charakter uzupełniający w stosunku do pomocy dwustronnej państw członkowskich.

zamówień na pierwsze projekty. Do 31 grudnia 2020 r. Komisja podpisała umowy na pełną pulę środków operacyjnych instrumentu, zaś do końca 2023 r. wypłacono ponad 5,3 mld EUR.

2. Funkcjonowanie instrumentu

Omawiany instrument to mechanizm koordynacji, który umożliwia sprawne, skuteczne i wydajne świadczenie pomocy UE na rzecz uchodźców w Turcji przy jednoczesnym zapewnieniu należytego zarządzania finansami. Zapewnia on optymalne wykorzystanie istniejących unijnych instrumentów finansowych w formie pomocy humanitarnej lub rozwojowej w celu zaspokojenia w kompleksowy i skoordynowany sposób potrzeb uchodźców i społeczności przyjmujących[12].

Komitet sterujący instrumentem przedstawia wytyczne strategiczne w sprawie priorytetów, rodzajów wspieranych działań, przydzielanych kwot i uruchamianych instrumentów finansowania, a także – w stosownych przypadkach – w sprawie warunków dotyczących wdrażania zobowiązań Turcji w ramach wspólnego planu działania UE–Turcja z dnia 29 listopada 2015 r. („wspólny plan działania”)[13]. W 2023 r. – w ósmym roku wdrażania instrumentu – odbyło się jedno posiedzenie komitetu sterującego. Miało ono miejsce 5 lipca.

Istotne znaczenie mają stabilność projektów realizowanych w ramach instrumentu i współodpowiedzialność władz tureckich. Priorytetowe obszary wsparcia określa się w oparciu o kompleksową i niezależną ocenę potrzeb, która została zaktualizowana w 2018 r.

W ramach instrumentu koordynuje się środki finansowe pochodzące z następujących instrumentów finansowania zewnętrznego[14]: (i) pomocy humanitarnej; (ii) Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa; (iii) Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju; (iv) Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA); oraz (v) Instrumentu na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju. Środki finansowane z budżetu UE wdrażane są zgodnie z mającymi do niego zastosowanie zasadami finansowymi oraz uregulowaniami dotyczącymi zarówno zarządzania bezpośredniego, jak i pośredniego. Wdrażanie środków pomocy jest uzależnione od ścisłego przestrzegania przez Turcję zobowiązań określonych we wspólnym planie działania i w oświadczeniu.

3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania

[12] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z 24.11.2015, art. 2 – Cele instrumentu.

[13] Zob. art. 5 ust. 1 decyzji Komisji C(2015) 9500 zmienionej decyzją Komisji C(2016) 855.

[14] Wkłady z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju zostały przesunięte i wdrożone odpowiednio w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i funduszu powierniczego UE. Zasadniczo wszystkie wkłady z instrumentu wniesione na rzecz regionalnego funduszu powierniczego Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii (z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i w mniejszym stopniu z Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju) zostały wdrożone jako pomoc pozahumanitarna.

Instrument obejmuje łączny budżet w kwocie 6 mld EUR uruchamiany w dwóch transzach. Projekty w ramach pierwszej i drugiej transzy będą realizowane najpóźniej do połowy 2025 r., przy czym wiele projektów w ramach pierwszej transzy zostało już zakończonych, a zakończenie większości projektów planowane jest wcześniej. Wyjątkowo, ze względu na pandemię COVID-19, przedłużono okres realizacji projektów w ramach środka szczególnego z 2016 r. (1,6 mld EUR), co umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów wszystkich odnośnych projektów.

W ramach pierwszej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 1 mld EUR z budżetu UE i 2 mld EUR od państw członkowskich w formie dwustronnych wkładów. Podobnie w przypadku drugiej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 2 mld EUR z budżetu UE i 1 mld EUR ze środków pochodzących od państw członkowskich[15].

Jeżeli chodzi o środki z budżetu UE, z przeznaczonej na lata 2016–2017 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 1 mld EUR w 2016 r. uruchomiono środki w wysokości 250 mln EUR, a w 2017 r. – środki w wysokości 750 mln EUR. Z przeznaczonej na lata 2018–2019 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 2 mld EUR w 2018 r. uruchomiono środki w wysokości 550 mln EUR. Pozostała kwota została uruchomiona w 2019 r.

Jeżeli chodzi o środki państw członkowskich w ramach pierwszej transzy państwa członkowskie przekazały na potrzeby instrumentu: 677 mln EUR w 2016 r., 847 mln EUR w 2017 r., 396 mln EUR w 2018 r. i 80 mln EUR w 2019 r. W ramach drugiej transzy państwa członkowskie przekazały 68 mln EUR w 2018 r., 202 mln EUR w 2019 r., 265 mln EUR w 2020 r., 166 mln EUR w 2021 r. i 165 mln EUR w 2022 r.; ostatnie płatności w 2023 r. wyniosły 134 mln EUR. Wkłady państw członkowskich zostały przekazane bezpośrednio do budżetu UE w formie zewnętrznych dochodów przeznaczonych na określony cel[16], a następnie przypisane odpowiednio do linii budżetowych przeznaczonych na Instrument Pomocy Przedakcesyjnej i pomoc humanitarną.

Nadal utrzymuje się odpowiednia równowaga pomiędzy tempem *wpłat* dokonywanych przez państwa członkowskie na rzecz instrumentu a tempem pokrywanych z nich *wypłat*.

W ramach komponentu humanitarnego instrumentu przeznaczono kwotę 19,5 mln EUR jako rezerwę na ewentualne finansowanie działań podejmowanych w związku z napływem uchodźców z Syrii w 2019 r. Ponieważ rezerwa nie została wykorzystana, kwotę tę zakontraktowano w 2020 r. na pokrycie działań w zakresie zdrowia i ochrony, co zakończyło proces programowania dla drugiej transzy instrumentu.

---

[15] https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/29/facility-for-refugees-in-turkey-member-states-agree-details-of-additional-funding/.

[16] Zewnętrzne dochody przeznaczone na określony cel na podstawie art. 21 ust. 2 lit. b) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 966/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002 (Dz.U. L 298 z 26.10.2012, s. 1) w odniesieniu do wkładów w 2016 r. i do dnia 1 sierpnia 2018 r. oraz na podstawie art. 21 ust. 2 lit. a) ppkt (ii) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylającego rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz.U. L 193 z 30.7.2018, s. 1).

Do 31 grudnia 2020 r. Komisja przyznała pełną pulę środków operacyjnych instrumentu. Do końca 2023 r. z łącznej kwoty 6 mld EUR wypłacono nieco ponad 5,3 mld EUR.

Dodatkowa pomoc UE dla uchodźców w Turcji, poza ramami instrumentu

W 2020 r. Komisja przeznaczyła dodatkowe 535 mln EUR na wsparcie działań humanitarnych w Turcji poza ramami instrumentu. Pomoc dla uchodźców koncentrowała się na podstawowych potrzebach, ochronie, edukacji i opiece zdrowotnej i została w całości zakontraktowana i wypłacona.

Ta tendencja nadal trwała w 2021 r. W nawiązaniu do konkluzji Rady Europejskiej z czerwca 2021 r. Komisja uruchomiła kolejne 3 mld EUR na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji na lata 2021–2023. Celem tego finansowania jest zapewnienie kontynuacji kluczowych interwencji w ramach instrumentu w priorytetowych obszarach pomocy humanitarnej, podstawowych potrzeb, edukacji i zdrowia, a także zarządzania migracjami i kontroli granic. Finansowanie to obejmuje również środki w wysokości 150 mln EUR przyznane w ramach instrumentów DG HOME, przede wszystkim na wsparcie działań państw członkowskich UE w zakresie przesiedleń z Turcji, ale także na wsparcie zarządzania migracjami i granicami oraz działań na rzecz zwalczania przemytu. Finansowanie to obejmuje ponadto środki w wysokości 14,4 mln EUR przyznane w ramach środka wsparcia przyjętego w październiku 2024 r.

W lutym 2024 r. Rada Europejska postanowiła przeznaczyć kolejne 2 mld EUR na utrzymanie skutecznej współpracy migracyjnej, w tym na wsparcie dla uchodźców syryjskich w Turcji do 2027 r. Ponadto w 2024 r. Komisja przeznaczyła 520 mln EUR na dalsze zapewnianie pomocy, powiększone o 480 mln EUR przeniesione z kwoty przeznaczonej na pomoc dla uchodźców w 2025 r.

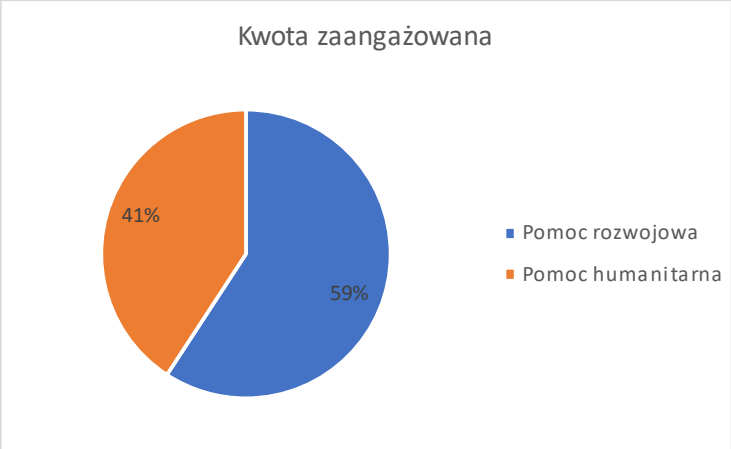
Łączna pomoc UE przyznana uchodźcom w Turcji od 2011 r. wynosi 12,5 mld EUR. Obejmuje ona 345 mln EUR na pomoc dla uchodźców uruchomione w latach 2011–2016, 6 mld EUR w ramach instrumentu, 535 mln EUR finansowania pomostowego w 2020 r. oraz 3 mld EUR dodatkowego finansowania w latach 2021–2023, 520 mln EUR w 2024 r. oraz dodatkowe 2 mld EUR do 2027 r.

4. Wdrażanie instrumentu

Instrument jest wdrażany w formie pomocy humanitarnej i rozwojowej. W ramach pierwszej transzy na poszczególne komponenty przeznaczono odpowiednio około 1,4 mld EUR i 1,6 mld EUR. Z uwagi na przedłużający się kryzys w Syrii działania w ramach drugiej transzy coraz bardziej koncentrowały się na wsparciu społeczno-gospodarczym i tworzeniu źródeł

utrzymania. W ramach drugiej transzy 1,04 mld EUR przeznaczono na pomoc humanitarną, a 1,9 mld EUR na pomoc rozwojową[17].

W ogólnym ujęciu podział pomocy humanitarnej i rozwojowej w ramach instrumentu przedstawia się następująco:

Szczegółowe informacje można znaleźć w tabeli projektów zamieszczonej w internecie[18].

Pomoc w ramach instrumentu udzielana jest na realizację projektów. Wypłaty zależą od postępów w realizacji interwencji podejmowanych w ramach instrumentu.

Szczególną uwagę zwraca się na uchodźców i osoby ubiegające się o azyl spoza Syrii. Podczas interwencji podejmowanych w ramach instrumentu zawsze dąży się do angażowania lokalnych społeczności przyjmujących uchodźców.

Pomoc humanitarna w ramach instrumentu ma pomóc uchodźcom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji przez zapewnianie godnych środków wsparcia w celu zaspokojenia ich podstawowych potrzeb oraz zagwarantowania im ochrony. Pomaga ona również wyeliminować luki za pośrednictwem wyspecjalizowanych agencji i organizacji partnerskich w sektorach zdrowia i edukacji w sytuacjach nadzwyczajnych. Pomoc humanitarna UE jest świadczona zgodnie z Konsensusem europejskim w sprawie pomocy humanitarnej z 2007 r.[19], który stanowi, że UE jako podmiot prowadzący działania humanitarne przestrzega zasad: humanitaryzmu, neutralności, bezstronności i niezależności, jak określono w art. 214 TFUE oraz w rozporządzeniu w sprawie pomocy humanitarnej (nr 1257/96)[20,21].

W ramach komponentu humanitarnego instrumentu 21 partnerów wdrożyło łącznie 65 projektów w ramach pierwszej i drugiej transzy. Projekty te mają na celu zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak ochrona, edukacja i zdrowie uchodźców znajdujących się

[17] Pozostała kwota 60 mln EUR przeznaczona jest na wsparcie administracyjne i operacyjne związane z wdrażaniem instrumentu.

[18] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye/eu-support-refugees-turkiye_pl.

[19] Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich.

[20] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej.

[21] Pomoc humanitarna Komisji Europejskiej opiera się na rocznych planach wdrażania pomocy dla poszczególnych krajów. Ramy współpracy między Komisją i jej partnerami w dziedzinie pomocy humanitarnej określone są w ramowych umowach finansowo-administracyjnych z organizacjami międzynarodowymi oraz w umowach partnerstwa ramowego z organizacjami pozarządowym.

w najgorszej sytuacji w Turcji. W ramach pierwszej transzy przyznano i zakontraktowano na pomoc humanitarną kwotę około 1,4 mld EUR, z której wypłacono 1,3 mld EUR, natomiast w ramach drugiej transzy zakontraktowano kwotę 1,04 mld EUR, z której do 31 stycznia 2023 r. wypłacono 1,035 mln EUR.

Pomoc rozwojowa służy natomiast zaspokajaniu bardziej długoterminowych potrzeb w dziedzinie zdrowia, edukacji i rozwoju społeczno-gospodarczego uchodźców, zwłaszcza w zakresie dostępu do usług publicznych i źródeł utrzymania, a także infrastruktury miejskiej. Koncentruje się również na grupach szczególnie wrażliwych i pozwala uwzględnić aspekt płci w ramach poszczególnych interwencji, np. poprzez ochronę kobiet i dziewcząt przed przemocą seksualną i przemocą ze względu na płeć oraz zapewnienie lepszego dostępu do opieki w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.

W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej odnotowano znaczne postępy w realizacji 26 projektów, na które podpisano umowy w ramach pierwszej transzy 15 z tych projektów na łączną kwotę 293 mln EUR wdrożono w ramach regionalnego funduszu powierniczego UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii; kwota ta nie uwzględnia środków zarządzanych bezpośrednio za pośrednictwem IPA[22].

Z łącznej kwoty 3,5 mld EUR przeznaczonej na pomoc rozwojową w ramach obu transz instrumentu wypłacono już 2,9 mld EUR na rzecz partnerów wykonawczych[23]. W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej zawarto 17 umów.

W 2023 r. na wdrażanie instrumentu nadal miały wpływ bardzo wysoka inflacja w Turcji oraz wyzwania związane z kursami walutowymi. Spowodowało to konieczność ograniczenia zakresu niektórych projektów, a w konsekwencji spadek liczby wybudowanych obiektów.

Interwencje podejmowane w ramach instrumentu według obszarów priorytetowych

Postępy w udzielaniu pomocy finansowanej w ramach obu transz instrumentu osiągnięte w poszczególnych obszarach priorytetowych są przedstawiane w sporządzanych dwa razy do roku sprawozdaniach z monitorowania instrumentu[24].

Odnotowano znaczące osiągnięcia w zakresie udzielania pomocy uchodźcom i społecznościom przyjmującym w następujących obszarach priorytetowych.

Edukacja

Na wsparcie edukacji w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 2 mld EUR.

[22] Środkami z IPA w ramach instrumentu zarządza się zgodnie z zasadami działań zewnętrznych zawartymi w części drugiej tytuł IV rozporządzenia finansowego i zasad jego stosowania.
[23] Kwota ta obejmuje również wydatki w ramach projektów realizowanych przez regionalny fundusz powierniczy UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii, które nie zostały jeszcze pokryte z budżetu UE.
[24] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/turkey/eu-facility-refugees-turkey_pl.

W ramach humanitarnego komponentu instrumentu ponad 181 mln EUR przeznaczono na edukację. Program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji wspiera zapisywanie i uczęszczanie dzieci do szkół dzięki wypłatom, które co miesiąc są przekazywane rodzinom uchodźców, pod warunkiem że uczniowie regularnie uczęszczają na zajęcia. Komponent pieniężny programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji był finansowany w ramach humanitarnego komponentu instrumentu do października 2022 r., natomiast działania wspierające ułatwianie adaptacji w szkole kontynuowano do grudnia 2022 r. W październiku 2022 r. program ten przeniesiono do komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej. W 2023 r. w ramach szóstej edycji programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji nadal zapewniano regularne transfery środków pieniężnych rodzinom około 500 000 dzieci, umożliwiając tym dzieciom uczęszczanie do szkoły.

W styczniu 2023 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej zakończyło wdrażanie dotacji bezpośredniej w ramach inicjatywy przewodniej instrumentu (Promowanie edukacji włączającej dla dzieci w tureckim systemie szkolnictwa – PIKTES II[25]) w wysokości 400 mln EUR. Kontynuowano ją w drodze nowego projektu PIKTES+[26] o łącznym budżecie 300 mln EUR finansowanego w ramach dodatkowej pomocy dla uchodźców w Turcji.

W dziedzinie edukacji ogólnym celem nadal było objęcie wszystkich dzieci-uchodźców tureckim formalnym systemem kształcenia, uzupełnione o działania służące dotarciu do dzieci nieuczęszczających do szkoły i stworzeniu bezpiecznych ścieżek kształcenia, a także poprawie wyników w nauce. Według stanu na wrzesień 2023 r. prawie 750 000 dzieci-uchodźców zostało zapisanych do formalnego systemu kształcenia (w tym przedszkoli) na rok szkolny 2023–2024 w 29 prowincjach o największej liczbie uchodźców, do których skierowany jest program PIKTES+.

Liczba uczniów-uchodźców i uczniów ze społeczności przyjmującej otrzymujących wspierane w ramach instrumentu stypendia na naukę w placówkach kształcenia i szkolenia technicznego i zawodowego (TVET) lub w instytucjach szkolnictwa wyższego osiągnęła 29 049. Większość z tych uczniów stanowili uchodźcy. Zachowana została równowaga płci.

W ramach instrumentu nadal wspierano rozwój infrastruktury edukacyjnej i zmniejszano przepełnienie szkół. Odnotowano znaczny postęp w zakresie liczby zmodernizowanych i ukończonych placówek edukacyjnych. Dużym osiągnięciem w zakresie modernizacji było zainstalowanie 8 700 tablic interaktywnych w szkołach podstawowych i średnich. Do tej pory ponad 12 000 obiektów zostało zmodernizowanych dzięki wsparciu w ramach instrumentu.

Ponadto w ramach projektów „Edukacja dla wszystkich w czasach kryzysu” i „Infrastruktura edukacyjna na rzecz odporności” wybudowano 175 szkół i rozpoczęto świadczenie usług edukacyjnych. Oprócz tego zainstalowane na dachach szkół panele słoneczne generują energię dla 50 szkół, a w 41 szkołach ukończono realizację projektów służących poprawie efektywności energetycznej.

[25] Promowanie integracji dzieci syryjskich w systemie szkolnictwa II (PIKTES) II.
[26] Promowanie edukacji włączającej dla dzieci w tureckim systemie szkolnictwa (PIKTES+)

W 2023 r. UE przeznaczyła 65,6 mln EUR na pomoc w odbudowie infrastruktury edukacyjnej w Turcji, w szczególności po trzęsieniach ziemi, które miały miejsce w lutym 2023 r. Celem tego finansowania jest zwiększenie dostępu do edukacji zarówno dla uchodźców, jak i społeczności przyjmujących, w szczególności poprzez budowę co najmniej 20 dodatkowych placówek edukacyjnych. W ramach dwóch projektów dotacyjnych o łącznej wartości 20 mln EUR zapewniane są stypendia oraz usługi towarzyszące dla studentów-uchodźców i studentów ze społeczności przyjmujących, którzy odbywają studia pierwszego i drugiego stopnia. Realizacja projektów rozpoczęła się w styczniu 2023 r. i potrwa 3 lata.

Ochrona

Na wsparcie ochrony w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców, głównie za pośrednictwem projektów objętych komponentem humanitarnym, przeznaczono łącznie 326 mln EUR.

Komponent humanitarny instrumentu wspiera proces rejestracji i weryfikacji uchodźców, aby umożliwić im uregulowanie statusu w Turcji oraz ułatwić im dostęp do usług. W szczególności wspiera działania rejestracyjne tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami i wzmacnia jego zdolności instytucjonalne i techniczne. Oprócz pojedynczych interwencji w zakresie ochrony, mających na celu zniwelowanie luk oraz reagowanie na konkretne potrzeby i sytuację osób zagrożonych, ochrona została uwzględniona także w pozostałych filarach strategii reagowania humanitarnego (potrzeby podstawowe, opieka zdrowotna i edukacja). Ogólnym celem jest skuteczniejsze rozwiązanie kwestii podatności uchodźców na zagrożenia, uregulowanie ich statusu i włączenie ich w szerszą sieć usług publicznych oraz usług świadczonych przez ONZ/NGO. W okresie sprawozdawczym pomoc nadal koncentrowała się na najbardziej wrażliwych grupach (np. sezonowych pracownikach migrujących w rolnictwie, kluczowych grupach uchodźców itp.). Ponadto projekty finansowane z funduszu powierniczego Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii obejmowały udzielenie wsparcia w zakresie przyjmowania uchodźców w ośrodkach gminnych oraz kierowania uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji do odpowiednich placówek.

W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej pod koniec 2020 r. zakontraktowano dotację bezpośrednią dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Opieki Społecznej na kwotę 20 mln EUR, po czym działania były kontynuowane. Celem tego projektu jest usprawnienie świadczenia prewencyjnych i ochronnych usług społecznych dla uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz członków społeczności przyjmujących. Trzęsienia ziemi wywołały poważne negatywne skutki, co sprawiło, że świadczenie usług zostało powierzone jednostkom tymczasowym. Ministerstwo Rodziny i Opieki Społecznej skupiło się na regionach dotkniętych trzęsieniami ziemi, co spowodowało konieczność odłożenia działań związanych z budowaniem zdolności.

Opieka zdrowotna

Na wsparcie opieki zdrowotnej w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 1 mld EUR.

Głównym filarem wsparcia w ramach instrumentu jest program edukacyjny dla świadczeniodawców opieki zdrowotnej znany jako SIHHAT[27], finansowany z trzech kolejnych przydziałów środków: 300 mln EUR w 2016 r., 210 mln EUR w 2020 r. i 210 mln EUR w 2023 r. SIHHAT wspiera tureckie Ministerstwo Zdrowia w jego działaniach na rzecz zapewnienia bezpłatnego i sprawiedliwego dostępu do opieki zdrowotnej dla wszystkich uchodźców. W 32 prowincjach działa łącznie 190 ośrodków opieki zdrowotnej dla migrantów, a w placówkach wspieranych przez UE pracuje około 4 000 pracowników opieki zdrowotnej, z czego 75 % jest pochodzenia syryjskiego. Trzęsienia ziemi spowodowały straty wśród pracowników opieki zdrowotnej, a 17 ośrodków opieki zdrowotnej zostało uszkodzonych; ich działalność przeniesiono do tymczasowych jednostek opieki zdrowotnej. Wdrażanie projektu SIHHAT II zakończyło się na początku 2024 r. W ramach projektu SIHHAT III zapewniono kontynuację usług opieki zdrowotnej dla uchodźców dzięki dodatkowemu wsparciu UE w wysokości 210 mln EUR.

Dwa szpitale sfinansowane w ramach instrumentu – Dörtyol/Hatay i Kilis – zostały w pełni uruchomione w 2022 r. i odegrały kluczową rolę w świadczeniu niezbędnych usług opieki zdrowotnej po trzęsieniach ziemi w 2023 r., kiedy to zwiększono liczbę łóżek w obu szpitalach do 400. Ponadto w ramach instrumentu, jako uzupełnienie SIHHAT, buduje się i odnawia ośrodki opieki zdrowotnej dla migrantów, dostarcza sprzęt medyczny oraz zestawy dla matek i zestawy higieniczne, a także odnawia oddziały fizjoterapii i rehabilitacji. W 2023 r. rozpoczęto budowę ośmiu ośrodków opieki zdrowotnej i zamówiono 113 sztuk sprzętu medycznego dla ponad 40 szpitali.

Jeżeli chodzi o wsparcie humanitarne, dwa ośrodki rehabilitacji fizycznej w Kilis i Reyhanli/Hatay nadal funkcjonują, oferując takie usługi jak fizjoterapia, opieka zdrowia psychicznego oraz wsparcie psychospołeczne dla uchodźców z niepełnosprawnościami i uchodźców, którzy z innych powodów wymagają szczególnego traktowania.

Infrastruktura miejska

Na wsparcie infrastruktury miejskiej w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 380 mln EUR.

Wsparcie w ramach instrumentu obejmuje szereg gmin, którym zapewnia się podstawowe usługi komunalne, obejmujące dostawy wody i usługi sanitarne oraz gospodarowanie odpadami stałymi. Wsparciem objęta jest również infrastruktura lokalna dzięki zapewnieniu usług rekreacyjnych. Jeżeli chodzi o obiekty rekreacyjne, ukończono 12 obiektów (boiska do piłki nożnej i korty tenisowe), natomiast 10 obiektów sportowych jest obecnie w budowie. W 2023 r. rozpoczęto realizację projektów wodno-kanalizacyjnych w prowincjach Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Mardin, Adıyaman, Malatya i Hatay.

Podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze

Na podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 3,7 mld EUR.

Interwencje w tym obszarze priorytetowym mają na celu wsparcie zaspokojenia podstawowych potrzeb uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz zwiększenie ich odporności i samodzielności. Dzięki temu możliwe będzie stopniowe uniezależnienie się od pomocy społecznej i zwiększenie samodzielności oraz zyskanie źródeł utrzymania.

W ramach pomocy z instrumentu na zaspokojenie podstawowych potrzeb ponad 2,6 mln uchodźców otrzymało wsparcie umożliwiające im godne życie. Do lipca 2023 r. większości wsparcia udzielano za pomocą siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN), czyli programu społecznej, w ramach którego co miesiąc przekazywano pomoc pieniężną za pomocą systemu kart debetowych do ponad 1,6 mln uchodźców będących beneficjentami tego programu. W lipcu 2023 r. z Ministerstwem Rodziny i Opieki Społecznej podpisano nowy program pomocy pieniężnej „Siatka bezpieczeństwa socjalnego dla uchodźców w Turcji (SSN)" (781 mln EUR). Interwencja ta oznacza przekształcenie siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN) z pomocy humanitarnej w długoterminową pomoc rozwojową.

W ramach drugiej transzy instrumentu prawie zakończono wdrażanie dotacji bezpośredniej w wysokości 245 mln EUR we współpracy z Ministerstwem Rodziny i Opieki Społecznej. Dotacja ta pozwala na zapewnianie comiesięcznego wsparcia finansowego osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji, porównywalnego z pomocą społeczną zapewnianą w ramach tureckiego systemu zabezpieczenia społecznego, czyli na realizację programu uzupełniającego ESSN (C-ESSN). Projekt ten zaczął być realizowany równocześnie z siatką bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych i zapewnia on wsparcie dla gospodarstw domowych, w których żyją osoby samotnie wychowujące dzieci, osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnością i poważną niepełnosprawnością. W 2023 r. kontynuację programów C-ESSN i ESSN[28] zapewniono w ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców o wartości 3 mld EUR uruchomionego na lata 2021–2023[29]. Od tego czasu oba programy zostały połączone w jedną siatkę bezpieczeństwa socjalnego.

Uchodźcy, którzy są w stanie wejść na rynek pracy, nadal otrzymują dodatkowe wsparcie społeczno-gospodarcze. Pomoc ta ma na celu zwiększenie szans uchodźców i społeczności przyjmujących na zatrudnienie. Obejmuje ona szkolenia zawodowe i szkolenia w zakresie umiejętności, naukę języka, doradztwo zawodowe, programy szkoleń w miejscu pracy oraz uproszczenie procesu wydawania pozwoleń na pracę. Wsparcie to jest realizowane w ramach projektu „Wspieranie zatrudnienia" i projektów „Wejście na rynek pracy" (ISDEP I i ISDEP II), oba realizowane przez Bank Światowy, we współpracy z Turecką Agencją Pośrednictwa Pracy (İŞKUR) i Dyrekcją Generalną ds. Międzynarodowej Siły Roboczej (DG ILF) Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Z dotacji dla przedsiębiorców oraz szkoleń w zakresie przedsiębiorczości, oferowanych we współpracy z turecką Organizacją ds.

[28] Planuje się, że kolejny etap programu ESSN zostanie przejęty przez DG NEAR.

[29] W dniu 4 stycznia 2022 r. przyjęto decyzję wykonawczą Komisji w sprawie indywidualnego środka na rzecz zapewnienia wsparcia pieniężnego uchodźcom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji w Turcji na lata 2022 i 2023 – C(2022) 7822 final – a w dniu 7 grudnia 2022 r. przyjęto decyzję wykonawczą Komisji w sprawie finansowania indywidualnego środka na rzecz kontynuacji wsparcia w zakresie podstawowych potrzeb oraz przejścia na źródła utrzymania dla uchodźców w Turcji w 2022 r. – C(2022) 8887.

Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KOSGEB) i Tureckim Bankiem Rozwoju i Inwestycji (TKYB), a także w ramach projektu ENHANCER, realizowanego przez Międzynarodowy Ośrodek Rozwoju Polityki Migracyjnej we współpracy z Ministerstwem Przemysłu i Technologii, mogą skorzystać zarówno nowe przedsiębiorstwa założone przez syryjskich uchodźców lub członków społeczności przyjmujących, jak i przedsiębiorcy, którzy rozpoczęli działalność już wcześniej.

Kolejny projekt pomaga zapewnić wsparcie rozwoju i wdrażania modelu przedsiębiorczości społecznej prowadzonej przez kobiety w celu zagwarantowania źródeł stałego dochodu zarówno syryjskim uchodźcom, jak i kobietom tureckim znajdującym się w trudnej sytuacji. Dwa kolejne projekty mają na celu wspieranie zatrudnienia w rolnictwie. Ponadto w ramach projektu realizowanego przez Expertise France (EF) we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej – Dyrekcją Generalną ds. Kształcenia i Szkolenia Technicznego i Zawodowego skoncentrowano się na pracujących dzieciach i pracy dzieci oraz kierowano je na ścieżkę formalnego kształcenia zawodowego. Ministerstwo Edukacji Narodowej – Dyrekcja Generalna ds. Kształcenia i Szkolenia Technicznego i Zawodowego współpracowała również z Kreditanstalt für Wiederaufbau Development Bank (KfW) przy realizacji innego projektu dotyczącego formalnego kształcenia zawodowego i mającego na celu wsparcie młodych absolwentów wchodzących na rynek pracy poprzez znalezienie im zatrudnienia. Projekty powinny być realizowane najpóźniej do połowy/końca 2025 r.

W 2022 i 2023 r. kontynuację wsparcia społeczno-gospodarczego dla uchodźców zapewniono w ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców o wartości 3 mld EUR uruchomionego na lata 2021–2023. W grudniu 2023 r. podpisano trzy dodatkowe umowy w zakresie środków do życia z podmiotami ocenianymi pod kątem spełnienia wymogów dotyczących filarów. Również w 2023 r. na wsparcie społeczno-gospodarcze przeznaczono 182,5 mln EUR, biorąc pod uwagę potrzeby w tym obszarze priorytetowym po trzęsieniu ziemi w lutym 2023 r. (zob. także powyżej).

Zarządzanie migracjami

Na wsparcie zarządzania migracjami w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 480 mln EUR[30].

Zakończono dwa projekty finansowane w ramach pierwszej transzy na łączną kwotę 80 mln EUR. Pierwszy projekt służył zapewnieniu wsparcia UE we wzmacnianiu zdolności tureckiej straży przybrzeżnej do przeprowadzania operacji poszukiwawczo-ratowniczych, a drugi projekt miał na celu wsparcie tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami (PMM)[31] w zarządzaniu powrotami z UE.

W ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców rozpoczęto trzy nowe działania o łącznym budżecie w wysokości 30 mln EUR. Jeden z tych projektów, rozpoczęty w maju 2023 r., stanowi kontynuację wzmacniania PMM. W lutym 2023 r. rozpoczęto projekt budowania zdolności w zakresie zarządzania migracjami, a w marcu 2023 r. rozpoczęto projekt

[30] Kwota ta nie obejmuje 150 mln EUR przeznaczonych w ramach instrumentów HOME.
[31] Zwanego wówczas Dyrekcją Generalną ds. Zarządzania Migracją.

budowania zdolności mający na celu poprawę zdolności i współpracy międzyagencyjnej w portach lotniczych. Ponadto 220 mln EUR przeznaczono na wzmocnienie zdolności zarządzania granicami Turcji na wschodzie i południowym wschodzie.

Aspekty płci w projektach realizowanych w ramach instrumentu

Działania w ramach instrumentu w dalszym ciągu są realizowane zgodnie z trzecim unijnym planem działania w sprawie równości płci pod hasłem „wspólne dążenie do świata, w którym panuje równość płci, na lata 2021–2025". Propagowanie, ochrona i przestrzeganie praw człowieka w odniesieniu do kobiet i dziewcząt w całej ich różnorodności, promowanie równości płci oraz wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt pozostały priorytetami w 2023 r. Kwestie związane z płcią uwzględniono we wszystkich projektach w ramach instrumentu i są one na bieżąco monitorowane za pomocą zdezagregowanych danych (76 wskaźników).

Instrument znacznie zwiększył szanse kobiet na zatrudnienie – ponad 26 000 kobiet ukończyło krótkoterminowe szkolenia w zakresie umiejętności zawodowych, około 40 000 kobiet skorzystało z usług doradztwa w zakresie zatrudnienia, a 500 przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety otrzymało wsparcie doradcze lub finansowe. W ramach instrumentu zorganizowano kursy języka tureckiego dla uchodźczyń, które pomyślnie ukończyło około 25 000 dorosłych uchodźczyń i 20 000 uczennic. Ponadto około 55 000 dziewczynek-uchodźczyń korzystało z edukacji przedszkolnej zapewnionej dzięki projektom finansowanym w ramach instrumentu. Przyznano również stypendia edukacyjne dla 15 000 uczennic. Na uwagę zasługuje fakt, że blisko 50 % nauczycieli i pracowników oświaty zaangażowanych w ramach instrumentu stanowią kobiety. Dzięki programom przekazów pieniężnych ponad 1 milion uchodźczyń otrzymuje regularne, bezwarunkowe przekazy środków. Ponadto rodziny około 400 000 uczennic otrzymały warunkowe środki pieniężne przeznaczone na wsparcie kształcenia. Niezależnie od programów przekazów pieniężnych około 500 000 uchodźczyń skorzystało z konsultacji dotyczących ochrony, natomiast około 550 000 uchodźczyń skorzystało z usług związanych z ochroną świadczonych w ramach projektów finansowanych ze środków instrumentu.

5. Monitorowanie, ocena i audyt

W 2023 r. sprawozdawczość na temat osiągnięć w ramach instrumentu nadal opierała się na ramach wyników instrumentu[32] oraz teorii zmian instrumentu[33]. Najnowsze sprawozdanie z monitorowania instrumentu opublikowano w grudniu 2023 r. i jest ono dostępne na stronie internetowej DG NEAR[34].

[32] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Facility%20Results%20Framework_Jun2022.pdf.
[33] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/99c1bfa3-1853-42ff-ae3b-59622f7bdab1_en?filename=EU%20support%20to%20refugees%20in%20TR_Theory%20of%20Change%202024.pdf.
[34] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/turkey/eu-facility-refugees-turkey_pl.

W realizacji zadań związanych z monitorowaniem i sprawozdawczością w ramach instrumentu Komisję nadal wspiera zespół wsparcia technicznego (SUMAF[35]). Do końca 2023 r. zespół SUMAF odbył 114 wizyt monitorujących. Ponadto przeprowadzono 12 kontroli na miejscu/wizyt monitorujących w odniesieniu do projektów pomocy dla uchodźców[36]. Kontynuowano również monitorowanie realizowanych w ramach instrumentu działań finansowanych w kontekście planów wdrażania pomocy humanitarnej, a w okresie sprawozdawczym przeprowadzono 89 wizyt monitorujących projekty.

W latach 2022–2023 Europejski Trybunał Obrachunkowy przeprowadził drugą kontrolę wykonania zadań dotyczącą instrumentu. Sprawozdanie z kontroli, zawierające ustalenia i zalecenia Trybunału oraz odpowiedzi Komisji, zostało opublikowane 24 kwietnia 2024 r. i jest dostępne w internecie.

6. Komunikacja i eksponowanie działań

W 2023 r. kontynuowano działania mające na celu zwiększenie widoczności działań realizowanych w ramach instrumentu oraz poprawę widoczność pomocy, której UE udziela Turcji w przyjmowaniu uchodźców. Priorytetami były: zapewnienie świadomości, widoczności i zrozumienia wśród ogółu społeczeństwa, mediów, decydentów i innych zainteresowanych stron w UE, Turcji i społeczności międzynarodowej. W miesiącach poprzedzających majowe wybory parlamentarne i prezydenckie oraz w ich trakcie działania komunikacyjne dotyczące instrumentu zostały tymczasowo ograniczone ze względu na gwałtowny wzrost negatywnej oficjalnej retoryki i nastrojów społecznych wobec uchodźców w tym okresie.

W okresie od lutego do czerwca działania komunikacyjne koncentrowały się na reakcji UE i udzielanej przez nią pomocy po niszczycielskich trzęsieniach ziemi, które zakłóciły życie milionów uchodźców i społeczności przyjmujących. W rezultacie rola UE została dostrzeżona przez dwie trzecie populacji (według czerwcowego badania opinii publicznej). Działania te pomogły również złagodzić część negatywnej retoryki w okresie poprzedzającym wybory. W maju podczas obchodów Dnia Europy w Ankarze zaprezentowano cyfrową wystawę poświęconą działaniom ratunkowym UE po trzęsieniach ziemi, która pomogła promować unijne narracje na temat uchodźców. Szereg zdjęć i nagrań wideo wykorzystano także podczas majowych wydarzeń publicznych w Brukseli. Jesienią w ścisłej współpracy z ambasadami państw członkowskich UE rozpoczęto produkcję albumu fotograficznego poświęconego działaniom ratunkowym. Projekt zakończono w lutym 2024 r. i ma on stanowić centralny element serii imprez informacyjnych, które odbędą się w ciągu roku.

Przez cały rok szef delegacji UE w Turcji wielokrotnie odwiedził obszary dotknięte trzęsieniem ziemi, zwiększając widoczność projektów UE na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących, m.in. zorganizował dużą wizytę prasową na obszary dotknięte trzęsieniem ziemi w Urfie i okolicach. Szef delegacji trzykrotnie odwiedził Brukselę w towarzystwie grup

[35] Pomoc techniczna w celu wsparcia monitorowania działań finansowanych w ramach Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji – IPA/2018/393-877.
[36] Skumulowane dane liczbowe z 2017 r.

tureckich dziennikarzy, w tym w marcu odwiedził międzynarodową konferencję darczyńców, przyczyniając się do zwiększenia świadomości, widoczności i zrozumienia wsparcia UE dla uchodźców. Wizyty komisarza Lenarčiča w lutym i komisarza Várhelyiego w lutym i wrześniu umożliwiły przedstawienie szerokiej publiczności unijnego przesłania na temat uchodźców i społeczności przyjmujących i obejmowały one wrześniową ceremonię podpisania dokumentu i wydanie komunikatu prasowego w sprawie rozszerzenia unijnego wsparcia na zaspokajanie podstawowych potrzeb.

W maju 2023 r. delegacja UE w Ankarze zainicjowała projekt przedstawiający udane inicjatywy, który obejmował kilka historii projektów finansowanych w ramach instrumentu. Zostały one opublikowane na stronie internetowej delegacji, informowano o nich na kontach w mediach społecznościowych i udostępniono mediom i innym zainteresowanym stronom.

7. Wnioski i dalsze działania

W 2023 r. tempo wdrażania instrumentu było nadal intensywne . Zakontraktowano cały budżet operacyjny instrumentu, z którego wypłacono ponad 5,3 mld EUR. W ramach instrumentu nadal zapewnia się bardzo potrzebną pomoc dla uchodźców i przyjmujących ich społeczności w Turcji. Dodatkowa pomoc dla uchodźców przyznana na lata 2020–2027 ma na celu zapewnienie trwałości osiągnięć instrumentu.

Kolejne etapy obejmują:

- *dalsze skuteczne wdrażanie wszystkich projektów na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących, zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansami;*
- *dalsze rozwijanie działań komunikacyjnych dotyczących instrumentu;*
- *organizację posiedzenia komitetu sterującego w czerwcu 2025 r.;*
- *programowanie dodatkowego wsparcia dla uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji w celu zapewnienia trwałości osiągnięć w ramach instrumentu; oraz*
- *rozpoczęcie debaty z państwami członkowskimi, Parlamentem Europejskim i Turcją na temat zaleceń Europejskiego Trybunału Obrachunkowego wynikających z drugiej kontroli operacyjnej instrumentu.*